

שעור מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת שופטים ע"ג:

בדין מצות ישוב ארץ ישראל בזמן הזה

- א. הרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות להרמב"ם כתב וז"ל: מצוה רביעית (ששכח הרמב"ם למנותה) "שנצטוינו לרשת הארץ.... ולא נעזבה ביד זולתנו... והוא אומר להם והורשתם את הארץ וישבתם בה... ונכפל כזה הענין במצוה זו במקומות אחרים... ואומר אני כי המצוה שהחכמים מפליגים בה והיא דירת א"י... היא מצות עשה לדורות מתחייב כל יחיד ממנו ואפילו בזמן גלות...".
הרי שדעת הרמב"ן שגם בזמן הזה מחויב כל אחד מישראל לדור בארץ ישראל, וכדבריו כתב גם הרשב"ץ בספרו זוהר הרקיע.
- ב. ויש לעיין לשיטה זו, מדוע א"כ לא נזדרזו בכל הדורות אף גדולי וחכמי ישראל לעלות ולדור בארץ.
ובתוס' בכתובות¹ כתבו (לגבי מה שיכולים הבעל והאשה לכפות זה את זה לעלות לארץ), וז"ל: "אינו נוהג בזמן הזה דאיכא סכנת דרכים, והיה אומר רבינו חיים דעכשיו אינו מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצוות התלוין בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולים ליהרהר בהם ולעמוד עליהם", וכעין זה כתבו בהגהות מרדכי שם².
וכעין זה כתב בתרומת הדשן³ וז"ל: "שמענו כמה פעמים שיש לשם בני ברית... מוסרים מפורסמים והם טורדים ומבלבלים האשכנזים שהם שומרי תורה וגם כי המזונות דחוקים ומצומצמים לשם מאוד והרווחים קשים מי יוכל לעמוד בכל זה, מלבד גודל רשעת הישמעאלים אשר לשם לכן כל איש ישער לעצמו בהשגת גופו וממונו באיזה דרך יוכל לעמוד ביראת השם ובשמור מצוותיו כי זה כל האדם".
- ג. אולם הרמב"ם שלא מנה את מצוה זו לכאור' לא ס"ל דישנה חובה על כל אחד מישראל לדור בארץ ישראל, ואף שבהל' מלכים⁴ הפליג הרמב"ם בגודל מעלת הדר בארץ ישראל, אולם נראה מדבריו לכאור' שאין זה חיוב אלא מעלה בעלמא.
- ד. אלא דצ"ע דהלא המקראות מורים שישנה מצות עשה לכבוש ולשבת בארץ ישראל, ואיך יתכן שלא מנאה הרמב"ם.
- ה. ובמגילת ספר כתב שמכיון שבזמן הגלות אין מצוה זו נוהגת, דהלא אדרבה הצטוו ישראל שלא לעלות בחומה (כמו שאמרו חז"ל בסוף מס' כתובות), ודרכו של הרמב"ם שלא למנות מצוה שאינה נוהגת לדורות, כמ"ש בשרשיו לספר המצוות.
ואף שגם בזמן הזה יכולים ישראל לדור בה בלא לכבשה, צ"ל דס"ל למגילת ספר שלרמב"ם אין המצוה אלא לכבוש הארץ, אולם לגור בה בלא לכבשה אין זה בכלל המצוה.
- ו. אולם תירוצו של המגילת ספר צע"ג (וכמו שתמה כבר באבני נזר⁵) דא"כ לא נמנה את מצוות תרומות ומעשרות וקרבתות וכדו' שאינם נוהגים בזמן הזה מן התורה, ועל כן

¹ קי: ד"ה הוא.

² סימן ש"ג, יעו"ש.

³ ח"ב סימן פ"ח.

⁴ סוף פרק חמישי.

⁵ יורה דיעה בסוף הספר.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

- שלא מנה הרמב"ם רק דברים שנהגו לשעה כמצות המילואים, אבל דברים הנוהגים לדורות ודאי שמנה אף אם אינם נוהגים בזמן הגלות בעוונותינו הרבים, והדרא א"כ קושיא לדוכתא, מדוע לא מנה הרמב"ם את מצות כיבוש וישיבת אר"י במנין המצוות.
- ז. ובאבני נזר כתב שלרמב"ם מצוה זו כלולה במצוה להחרים את ז' עממין, ולכן אין היא נמנית למצוה בפני עצמה, וכמו שלא מנה הרמב"ם את מצות עשיית הארון משום שהיא כלולה במצות עשיית המשכן וכליו.
- ח. ומסברא צ"ע בזה, דבשלמא עשיית כלי המשכן הם פרטים בממצות עשיית המשכן וכליו, אבל הריגת ז' עממין וכיבוש הארץ הם ב' מצוות שאפשר לזו בלא זו, ואיך יחשבו למצוה אחת.
- שוב ראיתי שהרמב"ן עצמו העלה את אפשרות זו ודחאה, וז"ל⁶: "ואל תשתבש ותאמר כי המצוה הזאת היא המצוה במלחמת שבעת עממים... אין הדבר כן שאנו נצטוינו להרוג האומות ההם בהלחמם עמנו ואם רצו להשלים נשלים עמהם ונעזבם בתנאים ידועים אבל הארץ לא ננח בידם ולא ביד זולתם.. בדור מן הדורות, וכן אם ברחו.. וכן אחרי הכריתנו את העמים הנזכרים... שנצטוינו בכיבושה וכישיבתה", והדרא א"כ קושיא לדוכתא, מדוע לא מנה הרמב"ם את מצוה זו.
- ט. אולם מדברי הרשב"ש⁷ נראה שנקט בדעת הרמב"ם שמצוה זו לא נהגה אלא בדור ההוא, ולאחר שכבשו את הארץ שוב אין מצוה על כל יחיד לדור בה, אלא דמעלה גדולה יש בדבר. (וכתב הרשב"ש שמ"מ גם לרמב"ם מדרבנן מחויב האדם בדבר, כל שאין לו מונע הפוטרו מכך⁸).
- י. וקצת צ"ע מזה שאמרו חז"ל⁹ דהקונה בית באר"י מנכרי רשאי לאמר לגוי בשבת שיכתוב שטר, שאף שאמירה לנכרי שבות, משום ישוב אר"י לא גזרו רבנן. הרי שאף שלגבי שאר מצוות לא התירו אמירה לנכרי בשבת, במצות ישוב אר"י לגודל מעלתה התירו שבות דרבנן, ולרמב"ם שאין חובה בכך מדאו' עכ"פ כיום, איך יתכן שמצוה זו עדיפא משאר המצוות.
- יא. והנה נחלקו הריב"ש¹⁰ עם הרשב"ן¹¹ האם העולה לאר"י התירו לו שבותין דרבנן לצורך עלייתו, או שרק כדי שלא תשתקע ארץ ישראל ביד הגוים התירו אמירה לנכרי. וי"ל א"כ שס"ל לרמב"ם כדעת הריב"ש שרק כדי שלא תשתקע הארץ בידם לדורות התירו, ולא משום מצות ישוב א"י. (וכן מוכח לכאו' ממה שפסק הרמב"ם דגם לגבי סוריא נאמר דין זה, אף דקי"ל כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש, ודוק).

⁶ שם בספר המצוות.

⁷ סימנים א' וב', יעו"ש"ה.

⁸ והוכיח כן מהא דהכל מעלין, וקצ"ע צ"ע מדברי הרמב"ם מהל' מלכים דנראה מדבריו דמשום המעלה הגדולה בדבר יכולים הבעל והאשה לכפות זא"ז, ולא שיש חיוב בכך, עיי"ש"ה, וצ"ב.

⁹ גיטין ח'; שו"ע ש"ו י"א.

¹⁰ סימן ק"א.

¹¹ ח"א סימן כ"א.